

VALINTAKOEAINEISTO

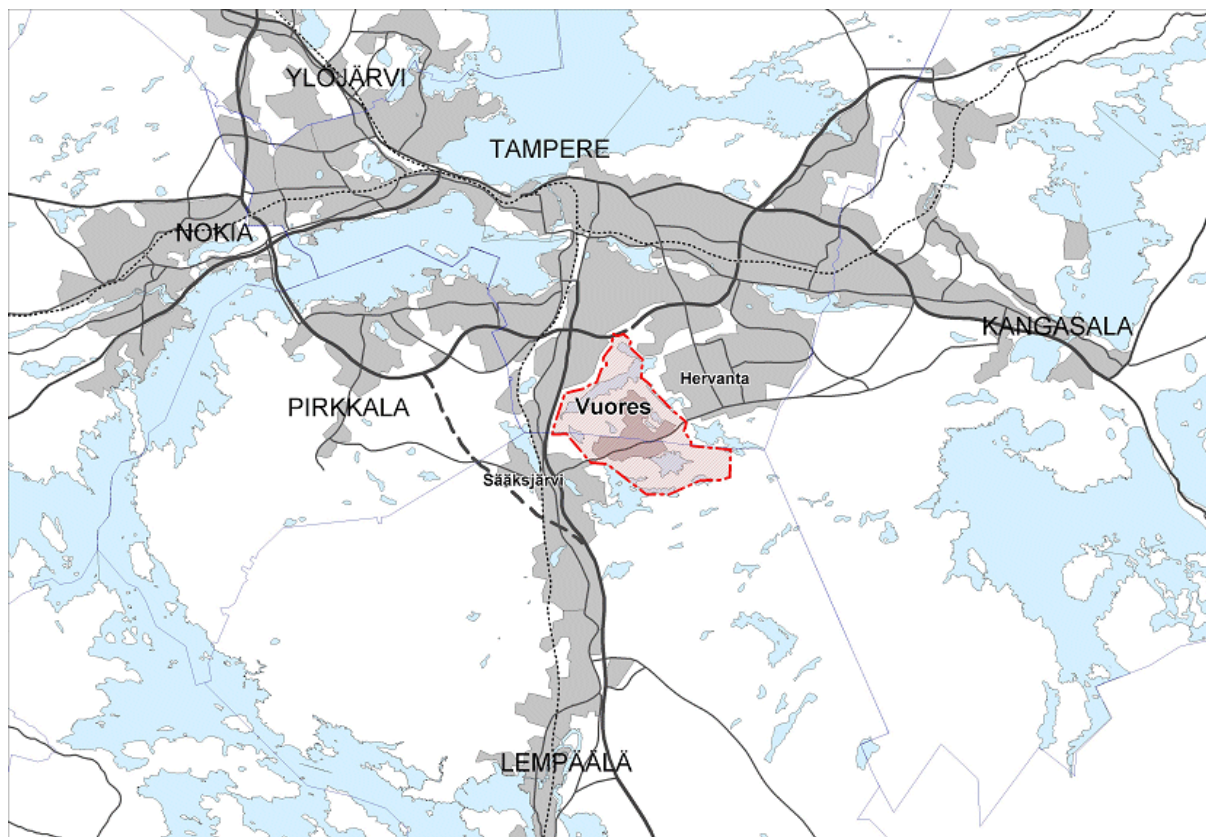
Sivuille 1-11 on koottu erilaisia Vuoreksen kaupunginosan suunnitteluun liittyviä aineistoja. Aineistot ovat peräisin eri lähteistä ja ne on laadittu eri tarkoituksiin. Lue tekstit huolellisesti ja vastaa niitä koskeviin kysymyksiin aineiston ja valintakoeteoksen artikkeleiden perusteella. Kysymysten yhteydessä on mainittu, minkä valintakoeteosartikkelin tietoja kysymyksiin sovelletaan.

Aineistot:

1. Vuores-hankkeen kuvaus
2. Ympäristöministeriö: Tampereen ja Lempäälän Vuores – kahden kunnan yhteinen yleiskaava
3. Vallan dynamiikka Vuoreksessa – näkökulma kansalaisosallistumisen määrittelykamppailuun
4. Vuores – kaupunkitila vailla urbaaniutta?

1) Vuores-hankkeen kuvaus

Tampereen ja Lempäälän rajalla sijaitseva Vuoreksen kokonaan uusi kaupunginosa on suurimpia kaupunkirakentamisen hankkeita Suomessa. Tavoitteena on rakentaa n. vuoteen 2025 mennessä 14 000 asukkaan kaupunginosa ja tuhansien työssäkäyntialue. Vuoreksen rakentamista on perusteltu Tampereen kaupunkiseudun nopealla väestönkasvulla. Ennen suunnittelun aloittamista alue oli metsäistä, naapurilähiö Hervannan asukkaiden suosimaa virkistysaluetta, jolla asui noin 150 ihmistä. Lisäksi siellä oli jonkin verran vapaa-ajan asutusta. Rakentaminen alkoi vuonna 2008 ja 2012 siellä järjestettiin asuntomessut. Rakentaminen on edelleen käynnissä, tällä hetkellä Vuoreksessa asuu noin 1500 ihmistä. Vuoreksen suunnittelussa ja markkinoinnissa on korostettu monipuolista asuntotuotantoa, luonnonläheisyyttä, ekotehokkuutta ja toimivaa julkista liikennettä.

- Vuoreksen kaava-alue 13 neliökilometriä: Tavoitteena yli 14 000 asukasta, joista 10500 Tampereella ja 3500 Lempäälässä
- Lempäälä: Perustettu 1866, Pinta-ala 308,7 neliökilometriä, Väkiluku 22 292
- Tampere: Perustettu 1779, pinta-ala 689,6 neliökilometriä, Väkiluku 223 004

Vuores julkisen talouden näkökulmasta

Kustannuslaskelma-arvioiden mukaan Vuoreksen toteuttamisesta aiheutuu Tampereen kaupungille vuosina 2006–2054 noin 710 miljoonan euron kustannukset, jotka syntyvät maan ostoista, kaavojen suunnittelusta, rakennusten ja rakenteiden rakentamisesta, rakenteiden ja rakennusten kunnossapidosta sekä kunnallisten palveluiden toiminnasta. Vuoreksen toteuttamisesta syntyneet kustannukset on tarkoitus kattaa 2006–2054 aikavälillä Vuoreksen alueen tonttien myyntituloilla, kunnallisten palveluiden asiakasmaksuilla ja kiinteistöjen vuokratuloilla sekä verotuloilla. Vuoreksessa tarjottavien kunnallisten palveluiden asiakasmaksut peritään käyttäjä maksaa -periaatteen mukaisesti ja kiinteistöjen vuokratulot kerätään Vuoreksessa kaupungin vuokratonteilla asuvilta asukkailta. Edellä kuvattu rahoitussuunnitelma Vuoreksen aiheuttamien kustannusten kattamiseksi on laadittu niin, että kaupunki ei tee alijäämäistä tai ylijäämäistä tulosta Vuoreksen toteuttamisen johdosta.

Seuraava teksti on muokattu ja tiivistetty kuvaus Vuoreksen suunnitteluprosessista. Alkuperäisteksti on vuodelta 2004 ja se on kokonaisuudessaan luettavissa Ympäristöministeriön julkaisusta Leena Mikkonen-Young & Vuokko Lehmuspuisto (2004): Yleiskaavayhteistyön saavutukset ja sudenkuopat. Kokemukset neljältä kaupunkiseudulta.

2. Tampereen ja Lempäälän Vuores – kahden kunnan yhteinen yleiskaava

Tampereen ja Lempäälän rajalle sijoittuvan Vuoreksen alueen osayleiskaavoitus sai virallisesti alkunsa kuntien valtuustojen helmikuussa 2000 tekemillä päätöksillä. Tarkoituksena on ollut laatia Vuoreksen alueelle kuntien yhteinen, asuinalueen osayleiskaava.

Yhteistyön tausta

Tampereen ja Lempäälän yhteistyö Vuoreksen alueella alkoi jo ennen uuden maankäyttö- ja rakennuslain voimaantuloa. Yhteistyö käynnistettiin Tampereen taholta. Yhteistyötoiveen taustalla oli Tampereen kaupungin laajenemissuuntien kartoitus, jonka perusteella etelän suunta todettiin parhaaksi vaihtoehdoksi, ja katsottiin, että kaupunkirakenne voisi laajeta Lempäälän kunnan rajalle saakka. Tällöin kuitenkin aiheutuisi Lempäälän puolelle laajenemispaineita rajan tuntumaan, joten katsottiin, että hanketta on parempi suunnitella yhteistyössä. Yhteistyön hyötynä katsottiin olevan myös sen, että näin voitaisiin tehdä kumpaakin kuntaa palvelevia rajasta riippumattomia selvityksiä.

Kuntien yhteinen yleiskaava tuli työmuotona mukaan, kun haluttiin tuoda selvitystöihin mukaan mahdollisuus rakentaa alueesta seutukaavan antamia mahdollisuuksia suurempi. Jo työn alkuvaiheessa oli tiedossa, että uuteen maankäyttö- ja rakennuslakiin tulee mahdollisesti uusi kaavamuo- to, kuntien yhteinen yleiskaava, ja työtä pyrittiinkin tekemään uutta lakia ennakkoiden.

Vuoreksen kuntien yhteisen yleiskaavan hallintomalli

Vuoreksen alueen suunnittelussa toimii neljä työryhmää. Vuoreksen alueen 21-henkinen **yhteinen toimielin** on koottu kaikista Tampereen kaupunginhallituksen 11 ja Lempäälän kunnanhallitusten 10 jäsenestä. Suunnittelun alkuvaiheessa toimielin on suunnittelua ohjaava ja keskustele- va elin, kun taas vaihtoehtojen valinnassa ja lopullisessa päätöksenteossa se on päättävä elin ja hyväksyy lopulta kuntien yhteisen yleiskaavan. Sen rooliksi on kuitenkin muodostunut toimielimen suuresta koosta johtuen enemminkin päätösten tekeminen kuin asioista neuvottelemine- ja keskusteleminen. Toimielimen katsotaan muistuttavan kunnanvaltuustoa ja sen työtapoja.

Lempäälän **kunnanvaltuusto** ja Tampereen **kaupunginvaltuusto** ovat siirtäneet päätösvaltaansa yhteiselle toimielimelle sen perustamisen hyväksymisen yhteydessä. Valtuustolle on Vuoreksen suunnittelun edetessä viety asioita tiedoksi ja lähtökohdaksi on myös otettu, että ennen kuin yhteinen toimielin hyväksyy lopullisen kuntien yhteisen yleiskaavan, kumpikin valtuusto antaa asiasta lausunnon.

Vuoreksen alueen suunnittelusta vastaa **hankeryhmä**, joka on koottu johtavista virkahenkilöistä ja kuntien kaavoittajista. Hankeryhmää pidetään Vuoreksen alueen suunnittelun keskeisimpänä ryhmänä. Hankeryhmä nimitti **kaavoitusryhmän** auttamaan, ohjaamaan ja vahtimaan hankeryhmän työtä. Vuorovaikutteiseen 14-henkiseen **yhteistyöryhmään** kuuluu maanomistajien, asukkaiden, muiden alueen käyttäjäryhmien ja kuntien edustajia. Yhteistyöryhmän tehtävänä on seurata kaavoitusta ja välittää tietoa asukkailta suunnittelijoille ja suunnittelijoilta asukkaille. Varsinainen suunnittelutyö, kaavan piirtäminen ja selvitysten tekeminen, tehdään pitkälti Tampereen kaupungin yleiskaavatoimistossa. Lempäälän kunta osallistuu suunnittelukustannuksiin.

Uuden maankäyttö- ja rakennuslain vaikutukset suunnitteluun

Vuoreksen alueen kuntien yhteinen yleiskaava on kahden kunnan yhteisenä yleiskaavana uuden maankäyttö- ja rakennuslain ensimmäinen tapaus. Sekä Tampereen että Lempäälän virka- ja luottamushenkilöpiireissä koetaan ainakin toistaiseksi kuntien yhteinen yleiskaava käyttökelpoiseksi suunnitteluvälineeksi. Ongelmia ovat aiheuttaneet pikemminkin ylipäätään yleiskaavaa koskevat lain vaatimukset mm. osallistumisesta ja selvitysten tekemisestä.

Osallistumisen järjestämisen ja lisääntyneen selvitystyön myötä kaavoitusprosessien katsotaan hidastuneen. Erityisesti lain vaatiman osallistumisen toteuttamisessa koetaan, että tuhlataan resursseja. Valitusten määrän ei koeta näillä osallistumisjärjestelyillä vähenevän, koska ”ne samat valittaa varmasti, vaikka kuinka osallistuvat”. Vuoreksen alueen kuntien yhteisessä yleiskaava -prosessissa on siis noussut esiin asioita, jotka eivät liity pelkästään yhteistyönä

tehtävään yleiskaavaan, vaan uuden maankäyttö- ja rakennuslain soveltamiseen yleensä. Tämä on osoitus siitä, että kuntien omaan suunnittelukulttuuriin liittyvät piirteet siirtyvät myös yhteistyöprosessiin.

Vaikutusten arviointi ja lain sisältövaikutukset

Vuoreksen alueen suunnittelutyö aloitettiin ympäristövaikutusten arvioinnilla syksyllä 1998. Arvioinnin tulosten perusteella piti päättää, aloitetaanko rakentaminen Vuoreksen alueella vai ei. Ennakko-olettamuksena oli, että aloitetaan. YVA-selvityksen yhteydessä todettiin, että vaikka alueella on arvokkaita luontoalueita, rakentaminen voidaan kuitenkin ohjata niin, että näitä alueita ei turmella. Lisäksi vaikutusten arvioinnissa päädyttiin esittämään joukkoa toimenpiteitä, joilla rakentamisen havaittuja haitallisia seurausvaikutuksia voitaisiin rakennusvaiheessa lieventää. Vuoreksen alueen suunnittelussa on myöhemmin tehty myös sosiaalisten vaikutusten arviointi.

Uuden maankäyttö- ja rakennuslain sisältövaatimukseen on kiinnitetty huomiota mietittäessä perusteita sille, miten kuntien yhteinen yleiskaava eroaa seutukaavasta. Sisältövaatimukset ovat kuitenkin useimmilta osapuolilta hukkuneet muiden selvitysten, arviointien ja vaatimusten sekaan. Niiden ei katsottu tuoneen suunnitteluun juurikaan mitään uutta.

Selvitysten yksi keskeinen aihepiiri on ollut luontokohteiden kartoitus. Vuoreksen alueen suunnittelun rinnalla on tarkasteltu myös sitä, mitä tuhoutuisi, jos Tampereen kaupungin alueella rakennettaisiin laajamittaisesti muualle kuin Vuoreksen alueelle. Näiden kartoitusten perusteella todettiin, että jokaiselta alueelta löytyy aina jotain arvokasta. Mitä enemmän inventoidaan, sitä enemmän löytyy. Vaikka selvityksiä on tehty paljon, etenkin asukasosalliset ovat kokeneet, että niitä puuttuu edelleen joistakin keskeisistä teemoista. Osa selvityksistä koettiin tehdyksi väärään aikaan ja väärällä tarkkuudella. Tällöin pääkysymys, eli se, onko Vuores rakenteellisesti järkevä paikka rakentaa ja mitä ympäristövaikutuksia rakentamisella on, on hukkunut selvitystöiden alle.

Osallistumisen ongelmat ja asiantuntijavallan painolasti

Vuoreksen alueen suunnittelu käynnistyi epäedullisesti. Erään sähköpostikyselyyn vastanneen luottamushenkilön mukaan Vuoreksen suunnittelun alkuvaiheessa, ennen vaikutusten selvittämistä ja osallistumisen aloittamista julkistettiin jo ”suur-Vuoreksen” hankesuunnitelma. Tampereen kaupunginhallitus ikään kuin päätti jo tässä vaiheessa, että Vuoresta lähdetään kehittämään ns. siltavaihtoehdon, Särkijärven ylittävän sillan sisältävän vaihtoehdon pohjalta. Tämän jälkeen kaavoitusprosessi on mennyt osallistavampaan suuntaan. Osallistumiseen on panostettu suunnitteluprosessiin edetessä monella tavalla. Organisatorisesti näkyvin on yhteistyöryhmä, joka on koottu osallisten ja virkahenkilöiden edustajista. Edustavuutta pyrittiin aikaansaamaan niin, että valinnassa otettiin huomioon ryhmään halukkaiden henkilöiden taustatahojen laajuus sekä painoarvo suunnittelun kannalta. Halukkaiksi ilmoittautuneita yhteisöjen edustajia ja yksityishenkilöitä oli kaikkiaan noin 50, joista valittiin yhteistyöryhmään mukaan reilu kymmenen. Yksityishenkilöitä ei valittu mukaan. Yhteistyöryhmän toiminnan lisäksi osallistumismahdollisuuksia on järjestetty mm. kaikille avoimien yleisötilaisuuksien muodossa. Osallisille on mahdollistettu suunnittelijoiden tapaaminen ja henkilökohtainen keskustelu. Suunnittelussa käytettävä selvitysaineisto ja asiakirjat ovat olleet nähtävillä. Tiedotuksessa apuna ovat olleet internetissä toimivat Vuoreksen alueen verkkosivut, jotka on helppo löytää sekä Tampereen että Lempäälän kuntien omilta verkkosivuilta. Lisäksi sivuilla on ollut mahdollista ottaa osaa ajoittain vilkkaanakin käyneeseen keskusteluun Vuoreksen alueen suunnittelusta. Vuoreksen alueen suunnittelussa on suunnittelijoiden mukaan pyritty mahdollisimman avoimeen suunnitteluun. Avoimuutta on haluttu aikaansaada paitsi osallisista kootun yhteistyöryhmän, myös mm. Vuores-foorumien avulla.

Yhteistyöryhmän kokouksissa mukana olleen osallisen mukaan suunnittelijat ovat kokouksissa lähinnä esitelleet prosessin tilannetta ja tuoneet tuoreita selvityksiä jaettavaksi osallisille, jolloin toiminta on ollut enemmänkin tiedon yksisuuntaista vastaanottamista, sen sijaan, että ryhmässä olisi keskusteltu tai neuvoteltu asioista ja virkahenkilöiden taholta annettu arvoa osallisten asiantuntijuudelle.

Yhteistyöryhmässä mukana olleet asukasyhdistykset ovat yrittäneet tuoda suunnitteluun ja rakennemallien vertailuun mukaan mm. oman ”kyläseutuvaihtoehdonsa”. Asukkaat ovat oman vastasuunnitelmansa lisäksi mm. antaneet lausuntoja, tehneet valituksia, kirjoittaneet erilaisissa yleisönosastoissa sekä käyneet henkilökohtaisia keskusteluja suunnittelijoiden kanssa. Asukkailta tulleita ideoita on myös otettu suunnitteluun. Esimerkiksi rakennemallivaiheessa olleen ”Ruskontie-vaihtoehdon” katsotaan tulleen asukasosallisen ideoimana.

Luottamushenkilöille tehdyn sähköpostikyselyn mukaan valtuutetut ovat kokeneet menettäneensä valtaa Vuoreksen alueen suunnittelussa. Moni toivoi, että olisi voinut vaikuttaa esimerkiksi Särkijärven siltaa koskevaan päätökseen, vaikka mielessä onkin se, että valtuusto aikanaan siirsi päätäntävällän yhteistyöelimelle. Eräs kyselyyn vastannut

kaipasi suunnitteluun myös suunnittelevaa luottamushenkilöelintä, joka olisi tarpeeksi pieni ja asioihin paneutunut. Nykyinen kaupungin- ja kunnanhallituksista koottu yhteistyöelin nähtiin liian laajana ja sen jäsenet liian kiireisinä kyetäkseen paneutumaan riittävän syvällisesti asioihin.

Maakuntaliitto ja alueellinen ympäristökeskus ovat vähine voimavaroineen olleet prosessissa pitkälti sivustaseuraajia. Tampereen kaupunki on tottunut toimimaan veturina.

Suunnittelu

Tampereen ja Lempäälän yhteistä Vuoreksen alueen yleiskaavaa on pyritty suunnittelemaan siten, että alue toimisi kokonaisuutena kuntarajasta riippumatta. Kuntien rajan ajatellaan näkyvän lähinnä vain talotyypeissä siten, että Tampereen puolelle tulee pääosin kerrostalo- ja rivitalotuotantoa kun taas Lempäälän puolelle omakotitalotuotantoa. Rajan merkitys voi näyttäytyä selkeämmin kuitenkin jatkossa, kun alueelle aletaan suunnitella palvelujärjestelmää.

Kun suunnittelu aloitettiin, tavoitteena oli 7000 - 13 500 asukkaan suuruinen asuinalue Tampereen ja Lempäälän väliin. Suunnitteilla oleva alue on kokoluokaltaan merkittävä, eikä vastaavanlaista ole suunniteltu yhtenä kokonaisuutena muutamaan vuosikymmeneen. Koska Tampereen kaupunkirakennetta on tiivistämisen lisäksi haluttu laajentaa etelään päin, on myös nähty, että Vuores olisi järkevää ottaa käyttöön mahdollisimman laajana. Vuoreksen alueen suunnittelutyössä oli aluksi neljä rakennemallivaihtoehtoa: seutukaava-, silta-, kehäkatu ja Ruskontie-vaihtoehto. Alkuvaiheessa mukana oli myös nolla-vaihtoehto. Tämä vaihtoehto kuitenkin päätettiin jättää pois, koska valtuustot ovat päättäneet, että Vuorekseen rakennetaan. Keväällä 2001 yhteinen toimielin teki päätöksen, jonka mukaan neljästä vaihtoehdosta kaksi, siltavaihtoehto ja Ruskontie-vaihtoehto jäivät tarkempaan tarkasteluun.

Lopulta päädyttiin siltaratkaisuun, jota perusteltiin julkisen liikenteen toimivuudella. Siltaratkaisun katsottiin olevan siinä määrin merkittävä investointi, että se myös edellyttää alueen tehokasta rakentamista. Hyväksytyt kaavaluonnos mahdollistaa 13 000 - 15 000 asukkaan alueen toteuttamisen. Maaston monimuotoisuudesta johtuen alueen rakenne jää melko hajanaiseksi. Sitä pirstovat mm. lammet ja suoalueet. Virkistysalueiden sijoituksella on pyritty suojaamaan maaston monitahoisesti tutkittuja merkittäviä luontokohteita ja alueita.

Vuores vastaa Tampereen kaupungin strategiaan edetä pohjoisen sijasta etelään. Sen sijaan Lempäälälle suunta on strategiatasolla ongelmallisempi. Lempäälän kunnan asukasluku on kasvanut voimakkaasti viime vuosina, ja kunnan on ollut vaikea vastata palvelujen kasvavaan tarpeeseen riittävän nopeasti. Vuoreksen alue on Lempäälälle kunnallistaloudellisesti vaikea. Lempäälän tavoitteena on ollut kuntakeskuksen vahvistaminen, joskin Tampereelle johtavan nauhataajamankin tiivistämistä pidetään keskeisenä. Vuoreksen alueen suunnitteluun on kuitenkin lähdetty mukaan, koska yhteistyön nähdään omien vähien suunnitteluresurssien johdosta olevan kunnalle edullista.

Kunnan tarjoamista palveluista Lempäälän puolelle toteutettaisiin mahdollisesti vain ala-aste ja päiväkotit muiden palveluiden ollessa Tampereen puolella. Lempäälällä on lisäksi mahdollisuus edetä oman puolensa suunnittelussa omaa tahtiaan, halutessaan myös Tamperetta hitaammin. Osa Lempäälän luottamushenkilöistä on tyytyväisiä siihen, että Vuoreksen alue suunnitellaan ja toteutetaan, koska sen myötä kuntaan saadaan lisää omakoti- ja rivitalotuotantoa. Yhteistyö Tampereen ja Lempäälän kesken on sujunut virkahenkilötasolla hyvin. Yhteistyön uskotaan myös jatkossa sujuvan hyvin, mikäli viranhaltijoiden kannalta päästään ”oikeisiin” ratkaisuihin. Kaikki Lempäälän kunnan luottamushenkilöt eivät kuitenkaan suhtautuneet Vuoreksen rakentamiseen yhtä myönteisesti.

Suuri osa sähköpostikyselyn vastaajista näki, että Vuoreksen alueen suunnittelu on hyvää harjoittelua kuntien väliseen yhteistyöhön kaava-asioissa, vaikka lopputuloksesta ei näytäkään kaikkien mielestä tulevan kovin onnistunut. Kovin moni kyselyyn vastanneista luottamushenkilöistä ei myöskään olisi vielä valmis kuntien yhteiseen seudulliseen yleiskaavaan, vaan toivottavampaa tässä vaiheessa on tapauskohtainen harkinta ja rauhallinen eteneminen. Keskeisimpänä motiivina yhteistyölle mainitaan useissa vastauksissa taloudellisten säästöjen saavuttaminen. Luottamushenkilöiden mukaan keskeisiä sisällöllisiä seudullisesti tarkasteltavia teemoja ovat palvelut, liikenne, kauppa ja ympäristönsuojelu. Toistaiseksi kuitenkin katsotaan, että maakuntaliitto on luonteva elin käsiteltäessä seudullisia asioita.

Lopuksi

Vuoreksen alueen kuntien yhteisen yleiskaavan taustalla on Tampereen kaupungin tahto laajentaa asuntorakentamista etelään päin. Kun seutukaavan varaus ei riittänyt Tampereen tarpeisiin, kaupunki teki Lempäälän kunnalle aloitteen suunnitteluyhteistyöstä. Kuntien yhteiseen yleiskaavaan ryhdyttiin pitkälti käytännön sanelemana, joskin taustalla on myös aimo annos pilottihenkeä.

Suunnitteluprosessiin ovat tuoneet läpinäkyvyyttä esimerkiksi hyvät internetsivut, ja niillä toimiva asioista avoin tiedottaminen. Osallistuminen ja osallistaminen on jäänyt kuitenkin pitkälti yksi- tai kaksisuuntaiseksi tiedon jakamiseksi ja vastaanottamiseksi ja mielipiteiden esittämiseksi. Sisällöllisellä tasolla olisi toivottavaa päästä mittaluokaltaan näinkin suuren hankkeen yhteydessä seudulliseen näkökulmaan; kun voitaisiin aidosti seudullisesti selvittää esimerkiksi yhdyskuntarakenteen täydennysrakentamista ja liikenneratkaisuja, saataisiin todennäköisesti aikaan myös kestävämpää yhdyskuntarakennetta.

Tässä aineiston osassa tarkastellaan kaupunkisuunnitteluun liittyvän kansalaisosallistumisen näkökulmaa. Tampereen Vuoreksen alueen osayleiskaavan suunnitteluprosessissa (1997–2003) kansalaisosalliset jakautuivat kahteen leiriin: niihin, jotka uskoivat neuvottelun voimaan ja keskustelemaan osallistumistapaan, ja niihin, jotka haastoivat koko osallistumisprosessin, sen menettelytavat ja osallisille tarjotun roolin. Teksti on muokattu ja lyhennetty Helena Leinon artikkelista *Vallan dynamiikka Vuoreksessa – näkökulma kansalaisosallistumisen määrittelykamppailuun*, Yhdyskuntasuunnittelu (2006) vol.44:1.

3. Vallan dynamiikka Vuoreksessa – näkökulma kansalaisosallistumisen määrittelykamppailuun (Lyhennetty)

Seuraamalla kansalaisosallistumista Vuoreksen suunnittelussa vuosina 1997–2003 on voitu huomata, miten erilaisissa asemissa ja eri identiteeteillä kansalaisosalliset toimintakentällä liikkuvat. Kansalaisosallisen asema, oli hän sitten maanomistaja, asukas- tai ympäristönsuojeluyhdistyksen edustaja, alueen virkistyskäyttäjä tai kaupunkisuunnittelusta kiinnostunut kuntalainen, ei Vuoreksen kavasuunnitteluprosessissa ole ollut vakaa tai ennalta arvattavissa oleva. Kansalaisosallistujan on täytyntä aktiivisesti uudistaa identiteettiään ja toimintamahdollisuuksiaan kavasuunnittelun kentällä, ja kamppailla vaikutusvallasta paitsi suhteessa virkamiehiin, myös suhteessa toisiin osallistujiin.

Erilaisista toimintatavoista ja intresseistä huolimatta kansalaisosallisille muodostui haastatteluaineiston teemoittelun kautta kaksi yleisempää kategoriaa, joiden puitteissa nämä ihmiset toimivat ja rakensivat sille ryhmälle ominaista yhteistä tulkintaa Vuoreksen suunnittelusta. Vuoreksen suunnitteluun osallistuneet kansalaisosalliset jakautuvat tutkimuksessa kahteen ryhmään:

- 1) **Aktiivinen ja näkyvä osallinen**, jolle julkisuus on tärkeä toimintakenttä. Nämä osalliset kuuluvat toimijaryhmään ”konfliktiin lähtijät”
- 2) **Aktiivinen ja näkymätön osallinen**, jolle yhteistyöelimet ja kahdenkeskiset neuvottelut olivat keskeisiä toimintafoorumeja. Heidän tulkitsen kuuluvan toimijaryhmään ”kompromissin etsijät”

Kahtiajako on muodostunut sen perusteella, miten kaksi selkeästi toiminnan ja puheen kautta esille tullutta ryhmää lähtivät hakemaan osallistumisensa muotoja ja rajoja Vuoreksen suunnittelussa. Ensimmäinen ryhmä, *konfliktiin lähtijät*, haastoi aktiivisesti Tampereen ja Lempäälän yhteissuunnittelun tavoitteet ja kansalaisten osallistumista varten suunnitellut menetelmät. Kiinnostuksen Vuoreksen suunnitteluprosessin tarkempaan tutkimukseen herätti nimenomaan aktiivinen asukkaiden ja yhdistysten joukko, joka ei tyytynyt odottamaan kaupungin ja kunnan yhteydenottoa tai jolla ei ollut maanomistussuhdetta Vuorekseen, mutta jotka olivat huolestuneita Vuoreksen tulevaisuudesta ja halusivat päästä kertomaan mielipiteensä ja osallistumaan alueen suunnitteluun. Nämä ihmiset tekivät aktiivisella toiminnallaan hyvin nopeasti näkyviksi kansalaisosallistumisen rajoitukset ja ne osallistumisen mahdollisuudet, joita Lempäälä ja Tampere asukkailleen tarjosivat.

Kaupunki pyrki omalla tavallaan osallistamaan ja kontrolloimaan paikallisia asukkaita suunnittelun kuluessa. Asukkaat taas eivät aina noudattaneet kaupungin tarjoamia lähtökohtia osallistumisessa, vaan laajensivat omalla toiminnallaan kansalaisosallistujan toimintatilaa, toiminnan mahdollisuuksia. *Konfliktiin lähteneet* osalliset eivät asettuneet kansalaisosallisille ylhäältä päin asetettuun muottiin, vaan osallistuivat kaikilla keksimillään keinoilla. He halusivat nostaa ristiriidat näkyville ja julkisen keskustelun piiriin. Konfliktiin lähteneiden kansalaisosallisten tehtäväksi tuli ennalta arvaamattomien taktisten siirtojen kautta virkamiesten aseman uhkaaminen. Virkamiehet eivät pystyneet sanelemaan prosessin kaikissa vaiheissa osallistumisen muotoja, vaan jäivät puolustuskannalle etenkin kovimman mediajulkisuuden aikaan vuonna 1998.

Toisen ryhmän, *kompromissin etsijöiden*, asema suunnittelun osapuolena alkoi näkyä vasta myöhemmin tutkimuksessa, etsittäessä toimijoiden välisiä liittolaisuuksia ja erontekoja. Suostuessaan neuvottelevaan työskentelytapaan ja mennessään mukaan kaupungin esittämiin yhteistyömuotoihin kompromissin hakijat toimivat uhkana konfliktiin lähteneille kansalaisosallisille ja heidän rakentamalleen tulkinnalle siitä, miten epäonnistunutta Tampereen ja Lempäälän järjestämä osallistuminen on. Toisin kuin konfliktiin lähteneet kansalaisosalliset, kompromissin hakijat suostuivat osallistumaan niillä tavoilla, joita ylhäältä päin tarjottiin. Tämä tarkoittaa myös sitä, että kompromissia hakeneiden toimijoiden osallistuminen oli virkamieshallinnon kontrolloitavissa ja ohjattavissa aivan eri tavoin kuin konfliktiin lähteneiden osallisten toiminta.

Huomion herättäminen julkisissa tilanteissa ei kuulunut kompromissihakuisten kansalaisosallisten toimintatyylisiin, vaan oma asema identifioitiin osaksi kaupungin kanssa tehtävää yhteistyötä. Tämän ryhmän toiminnan voidaan tulkita ylläpitäneen olemassa olevia kontrolloivia mikrovallan suhteita. Kompromissia etsineet kansalaisosalliset pyrkivät

normalisoimaan itse itseään. He halusivat pysytellä ”normaalien, kunnan ihmisten” kategoriassa, ja näin ollen säilyttää asemansa ja keskusteluyhteytensä suunnitteleviin virkamiehiin nähden. Yhteinen onnistuminen ja toimivan kaupunginosan rakentaminen kaikille tuli esille näiden osallisten puheessa.

Erontekoa ja leimaamista ei tapahtunut toisin sanoen vain virkamiesten ja kansalaisosallisten välillä, vaan myös kansalaisosallisten kesken. Esimerkiksi Vuoreksen alueen asukas, joka keskeisellä tavalla osallistui julkisuudessa käytyyn keskusteluun, näki muualla asuvat toissijaisina osallistujina, joilla ei ollut oikeutta määritellä Vuoreksen suunnitteluun liittyviä kysymyksiä. Pahimmassa tapauksessa nämä muualta tulevat osallistujat liittoutuivat kaupungin virkamiesten kanssa alueen asukkaita vastaan, ja toimivat kaupungin tekemien kaavasunnitelmien legitimoijina. Toisen alueen asukkaat koettiin näin ollen uhkana, koska he eivät liittoutuneet Vuoreksen asukkaiden kanssa näkyvästi vastustamaan koko hanketta:

”Onhan siellä erilaisuutta. Kaupungille sopiva osallinen on sellainen, joka on samaa mieltä. Näitähän on tämä Uudesta Euroopasta, kaikkialle kutsuttu, joka ei asu alueella, jonka intresseissä on saada Vuores sinne, että oma backyard säilyy. Herrojen edessä on kiva niiailla. Syviä tunteitahan tossa on, että jos on joku tommonen reunalla oleva, itsensä osalliseksi ilmoittava alkaa määritellä Vuoresta, joka meinaa tulla toisten niskaan. Se koetaan kyllä erittäin loukkaavana. Noistahan jää syviä haavoja, jos on tyritytty heti alussa, jos osallisia on loukattu, niin ne kokee varmasti että se on luovuttamaton oikeus pitää puolta omasta alueestaan.” (H9)

Tehdessään eroa ”reunalla asuvaan” ja virkamiesten suunnittelua myötäilevään kansalaisosalliseen paikallinen asukas samalla perusteli oman osallistumisensa oikeutusta. Vuoreksessa asuvalle tuleva asuinalue uhkasi ”tulla niskaan” ja tällaisella osallisella oli ”luovuttamaton oikeus” puolustaa omistamaansa maata.

Toisenlaista kansalaisosallisen näkökulmaa edusti naapurialueen Hervannan asukas, joka oli aktiivinen osallistuja Vuoreksen suunnitteluprosessissa 1998–1999. Hän teki eroa äänekkäiden osallisten ryhmään, ja näki näiden vievän uskottavuutta muilta osallistujilta. Kompromissit ja neuvottelut näyttäytyivät rakentavampina osallistumisen muotoina, kunhan virkamiehet oppivat ymmärtämään, että kansalaisosallisella oli tarjottavanaan paikallista asiantuntijuutta. Tosin sekä edellinen että seuraava sitaatti kertovat siitä, miten suunnitteluun kriittisesti suhtautuvat kansalaisosalliset kokivat olevansa alakynnessä kaupungin virkamiesten kanssa keskustellessaan.

”Jos osalliset kokevat toistuvasti ettei heidän ajatukset välity kovin pitkälle, niin kyllä se kuolettaa osallistumisen. Sitä osallisuuttakin on niin eri tasoista, toiset paneutuvat eri antaumuksella kuin toiset. Mielestäni pitää kuitenkin keskittyä itseään lähellä oleviin alueisiin ja teemoihin, eikä harhaila ympäri Tamperetta. Vakuuttavuus kärsii, jos on joka paikassa äänessä. Ja kyllä kaupunginkin olisi uskottava, että ihmiset ei halua jarruttaa kokonaisuutta vaan kommentoida suunnittelua. Kaavaluonnosvaiheessa olisi heti kuunneltava aivan alussa ja laitettava useampia vaihtoehtoja näkyville. Kansalaisvaikuttajia on pidetty räksyttäjinä, heitä on vähätelty kaiken aikaa, vaikka tämä on todella vakava asia.” (H18)

Kahta osallisyhmää, konfliktiin lähtijöitä ja kompromissin etsijät, yhdisti toisin sanoen näkemys siitä, ettei kansalaisosallisen sanomalla välttämättä ole kovinkaan suurta painoarvoa virkamiesvetoisessa suunnittelussa. Ryhmien väliset erot tulivatkin selkeämmin esille vasta siinä vaiheessa, kun osalliset kertoivat näkemyksiään siitä, mikä on toimiva tapa saada oma ääni kuuluville suunnitteluprosessin aikana.

Kilpailu aidon osallistujan tittelistä

Aktiiviset kansalaisosalliset puhuivat haastatteluisissa ”aidoista osallisista”, joihin kukin kansalaisosallinen koki itse kuuluvansa. ”Aito osallinen” oli asema, joka prosessissa oli ajan mittaan saavutettu, eikä sitä mielellään suotu uusille osallistujaryhmille. Aito osallinen koettiin siten vakavasti otettavana toimijana, jonka toimilla ja näkemyksillä oli prosessissa jonkin asteista vaikutusvaltaa, koska osallisen asemaan pyrkivät uudet ihmiset koettiin uhkana tai oman aseman heikentäjänä.

H 8 : ”Nythän tähän asemakaavoitukseen haetaan erilaista lähestymistapaa, tällaista työpajatapaa, jolla osallisten ulkopuolelta haetaan sellaisia kiinnostuneita ihmisiä. Haetaan tavallaan valtuutus...”

Haastattelija : ”Mitä sä tarkoitat osallisten ulkopuolelta?”

H 8 : ”Jos mä ajattelen maankäyttö- ja rakennuslain mukaisia osallisia, niin mehän ollaan tavallaan niin kuin ne, jotka asutaan tuolla tai käydään työssä tai ajetaan siitä läpi. Tämä prosessi joka alkoi nyt, niin sehän koski vain kiinnostuneita. Ja ehkä myöskin osallisia, jotka oli hyvin laimeasti mukana siellä. Nyt haetaan siltä oikeutusta, että millä periaatteilla tämä alue suunnitellaan. [...] Sitten toisaalta siellä on sellainen tilanne, että kun ensimmäinen asemakaavaprojekti rakennetaan, ja sinne muuttaa uudet asukkaat, niin voimasuhteet heilahtaa aivan päinvastoin. Sen jälkeen, mä olen sen monesti tuonut esille, että vaikuttakaa nyt niin paljon kuin pystytte, koska sen jälkeen kun tänne tulee ensimmäinen potti uusia asukkaita, 500–1000 asukasta, niin ne määrittelee tän osallisprosessin jatkossa.”

Sitaatti toimii esimerkkinä siitä, miten hauras kansalaisosallisen asema prosessissa oli. Kyseinen kansalaisosallinen määritteli itsensä osalliseksi maankäyttö- ja rakennuslain osallismääritelmän mukaan. Suunnittelun edetessä hänen pelkonaan oli ”ulkopuolisten”, asiasta ”vain kiinnostuneiden” kansalaisten aseman vahvistuminen. Toisena uhkaavana ryhmänä esiintyvät tulevat asukkaat, jotka kansalaisosallinen tulkitse vahvempina vallankäyttäjinä. Nämä tulevat asukkaat olivat selkeästi asianosaisia ja osallisia, jotka veisivät kyseiseltä kansalaisosalliselta valtaa ja horjuttaisivat tämän asemaa. Kuten haastateltava itse kuvaa, ”ensimmäinen potti” uusia asukkaita tulisi jatkossa määrittelemään osallistumisen muodon ja sisällön.

Aitojen osallisten joukko rajattiin tarkasti myös suunnitteleavassa virkamieskunnassa. Virkamiesten haastatteluissa esiintyi selkeä tapa jolla ihmisiä kontrolloitiin sen kautta, mikä yhteiskunnassa määritellään normaaliksi ja epänormaaliksi toiminnaksi. Seuraavassa sitaatissa johtavassa asemassa oleva virkamies tekee jaottelun epäaitoihin ja aitoihin näkemyksiin. Vastaavalla tavoin virkamiehet tekivät kahtiajakoja kategorisoiden ihmiset ”normaaleihin” ja ”epänormaaleihin” kansalaisosallisiin tai heidän näkökulmansa asiallisiin ja epäasiallisiin kommentteihin. ”Normaalin toiminnan” määrittely on yksi keino kontrolloida osallisten käyttäytymistä tai ainakin kontrolloida niiden osallisten välittämää viestiä, jotka Vuoreksen tapauksessa lähtivät kyseenalaistamaan vallitsevan ”normaalin osallisen” käsitettä tuoden vaihtoehtoisen määritelmän esille. Seuraavassa sitaatissa johtavassa asemassa oleva virkamies puhuu strategisesta toiminnasta ja taktikoinnista negatiivisina ilmiöinä. Samalla hän asemoi suunnittelijat asiantuntijoiden asemaan suhteessa strategisesti ”ikävä peliä” pelaaviin kansalaisosallisiin:

”Eli että tässä on kaks tekijää, juuri tämä tällöinen taktinen näkemys, jossa on hyvin oivallettu se, että pienen likaisen yksityiskohtan alle voidaan hukuttaa suuri myönteinen kokonaisuus, jos nyt asiaa vähän värikkäästi kuvaa. Siinä saadaan aina media mukaan tähän asetelmaan, toistuvasti. Siellä ei se intelligenssi riitä sitten niin kuin enää, niin kuin tässä todettiin suunnittelijoiden osalla. Mutta myönnän sen, että on myöskin aitoa ajattelua, joka on toisaalta tällöistä rehellistä oman edun puolustamista, joka pitää sallia, joka liittyy sen järven rannalla olevien asukkaiden tottumuksiin ja käsityksiin. Sitten on ihan aitoa ajattelua sen suhteen, että siitä ei pitäisi tehdä sitä siltaa, siis muitakin kuin niitä, jotka asuu siinä rannalla. Että kyllä mä olen törmännyt ihan uskottaviin näkemyksiin siinäkin suhteessa. Mutta mä väitän kuitenkin, että se päämotiivi, miksi tästä on tullut se suuri keskustelunaihe on se mistä aloitin. Eli vastustajien hallitsema hyvä taktiikka, johon saa aina median mukaan. Tämä on tällöinen kynnisen hallintomiehen näkemys asioista”. (H14)

Tavallinen kansalainen – järkevä ja hiljainen liittolainen

Konfliktiin lähtijöiden ja kompromissin etsijöiden ohella kansalaisosallistujien keskuudesta oli löydettävissä tavallisten kansalaisten kategoria. Tämä ryhmä esiintyi haastatteluissa hiljaisena enemmistönä, niinä ihmisinä, jotka eivät aina jaksanut osallistua, mutta jotka periaatteessa ymmärtävät kaupunkisuunnittelun muutokset ja näkevät tämän positiivisena kehityksenä. Virkamieshaastatteluissa näitä ihmisiä kuvattiin positiivisin sanakääntein, eikä heitä kovinkaan usein yksilöity. Seuraavassa sitaatissa virkamies uskoo, että fiksuja, tavallisia ihmisiä olisi tulossa osallistumistilaisuuksiin ”vaikka kuinka paljon” jos niin sanotut epäasialliset ihmiset saataisiin poistettua tilaisuuksista. Epäasiallisia osallisia olivat virkamieshaastatteluissa ne, jotka kritisoivat hanketta:

”...Että sitten ne ihmiset, jotka haluaa muuten osallistua, niin olen nähnyt sellaisia tilaisuuksia missä nämä aktivistit on höyryneet, niin ihmiset on vähän aikaa katselleet ja sitten ne on lähteneet pois. Koska ne on nähneet, että ei he nyt tällöiseen rupea osallistumaan. Ja olen ihan varma että sitä on tosi paljon. Semmoiset fikset ihmiset, jotka halusivat sanoa jonkun oman mielipiteensä, mutta mitä siinä sitten (sanomaan) kun siellä on sellaista ihan epäasiallista touhua.”(H20)

Virkamies muodosti puheessaan liittoutuman hiljaisten osallistujien kanssa edellä mainittuja epäasiallisia osallistujia vastaan. Seuraavassa haastattelukohdasta nähdään, miten toinen virkamies antaa ymmärtää, ettei aktivisteilla ole suunnitteluun tarvittavaa asiantuntemusta, ja tälle näkemykselleen hän hakee tukea toisista osallisista:

”Ja nyt kun mä olen katsonut näitä viimeisiä workshoppeja, niin olen havainnut, että jotkut osallisetkin on alkaneet huolestua siitä, että aina sieltä nousee keskeltä salia yksi harmaapäinen herra ja toinen itsensä ääntä rakastava, jotka puhuvat asioita, joita eivät itsekään ymmärrä ja vastustavat kaikkea.” (H10)

Tavallinen kansalainen tarjoaa paitsi virkamiehille myös aktiivisemmille osallistujille hyvän liittoutumiskumppanin. Aktiiviset osallistajat kokivat toimivansa puhutorvena laajemman asukaskunnan puolesta, kaikkien niiden, jotka eivät uskalla mielipidettään yleisötilaisuuksissa ääneen lausua. Tavallisesta kansalaisesta puhuttaessa käytössä olivat puhtaat ja positiiviset adjektiivit. Tavallinen kansalainen oli viaton ja kenties julkisuutta hieman arasteleva ihminen, joka ei aktiivisesti seurannut kaavasunnittelua. Kansalaisosallisten mukaan hän kärsii, koska ei ymmärrä vastustaa muutoksia tarpeeksi aikaisessa vaiheessa. Virkamiesten näkemysten mukaan hän ei vastusta muutosta, koska on

talouden rationaliteettien mukaisesti ajatteleva ihminen, joka ymmärtää muutoksen myötä saavuttamansa taloudelliset edut.

Tavallinen kansalainen onkin retorisen vallankäytön kohde. Keskustelun tavoitteena ei ole niinkään käyttää retorista valtaa itse ”tavalliseen tamperelaiseen” vaan välineenä kaavoituskiistassa riitelevien osapuolten välisessä valtataistelussa. Tavallisen tamperelaisen tehtävänä on legitimoida poliittista toimintaa. On vaikea kiistää toimintaa, joka tapahtuu kansalaisten parasta ajatellen. Poliittisen toiminnan oikeuttaminen on helpompaa, jos kohde on passiivinen ja tyytyy annettuihin ratkaisuihin.

Tämä näkyy tarkasteltaessa tavallisen kansalaisen toimija-asemaa Vuoreksen suunnittelussa. Koska tavallinen kansalainen on passiivinen eikä osallistu, hän ei myöskään henkilöidy tai tahraannu osallistumisprosessissa, kuten toisille tahoille on käynyt. Herää kuitenkin kysymys, kuka tai keitä nämä tavalliset kansalaiset ovat? Samalla hetkellä, kun ihminen kokee asian kiinnostavan niin paljon, että hän päättää astua julkisuuteen mielipiteensä kanssa, asettavat prosessissa mukana olevat toiset toimijat hänet johonkin lokeroon ja tekevät hänestä joko liittolaisen omalle argumentilleen tai lähtevät kumoamaan esitettyä argumenttia. Tavallisen kansalaisen kategoriasta tämä ihminen on siirretty toisaalle.

Kansalaisosallisten marginaalinen asema

Kansalaisosallisten asema ei ole suunnittelun kentällä vakinaistunut, vaan näiden toimijoiden rooli on riippuvainen siitä, millaisen aseman he onnistuvat suunnitteluprosessin aikana saavuttamaan. Vaikka vuoden 2000 maankäyttö- ja rakennuslaki tarjoaakin kansalaisosallisuudelle legitiimin roolin suunnittelun osallisena, näillä toimijoilla ei edelleenkään ole omaa sellaista institutionalisoitunutta asemaa suunnittelun areenalla kuin esimerkiksi kaupungin taholta suunnitteluun osallistuvilla toimijoilla. Kansalaisosalliset ovat marginaalinen ryhmä, jotka kamppailevat asemastaan yhtenä suunnittelun osapuolena. Riippumatta siitä, olivatko kansalaisosalliset identifioineet itsensä prosessin haastajiksi vai lähteneet neuvottelemaan asemastaan rauhallisemmin virkamiesten kanssa, heidän puheestaan heijastui selkeä marginaalisuuden kokemus.

Kansalaisosallisten asema oli marginaalissa, tosin tehokkaiden toimintatapojensa johdosta suunnittelun haastaneet osalliset saivat nostetuksi kansalaisosallistumisen hetkeksi koko prosessin keskipisteeksi. Mitä kansalaisosalliset sitten saivat aikaan? Kehittyikö keskustelu tai muuttuivatko osallistumismuodot? Kyllä. Osallistumisen tapoja laajennettiin ja päätöksenteon seuraamista avattiin julkisuudelle prosessin edetessä.

Kansalaisosalliset muokkasivat julkista keskusteluagenda tuoden esille osallisuuden ongelmallisuuden. Tämän he tekivät korostamalla miten kysymystä. Miten osallistuminen oli tarkoitus hoitaa? Miten osallisia haluttiin määritellä? Miten ympäristö- ja sosiaalisten vaikutusten arviointi aiottiin suorittaa? Kansalaisten osallistuminen oli toisin sanoen pakko kohdata ja käsitellä jollain tavoin. Miten tämä sitten muutti itse suunnittelua? Osallistumisen vaikutukset voidaan nähdä siinä, että kaupungin virkamiehet tiedostivat prosessin vievän enemmän aikaa, kun kansalaiset osallistuvat aikaisempaa perusteellisemmin. Sen sijaan kansalaisosallisten mahdollisuus vaikuttaa varsinaiseen kaavaluonnokseen tai keskusteluun luonnosten välisistä vaihtoehdoista ei ollut prosessissa merkittävä.

Tulevaisuudessa onkin entistä tärkeämpää kansalaisten osallistumisen poliittisen aspektin ymmärtäminen. Julkisuudessa näkyvästi esitetyt vaatimukset kaavasunnittelun ja päätöksenteon avoimuudesta ovat voimistaneet julkista poliittista kansalaisuutta. Kuntalaiset ovat tulleet entistä vaativammiksi, eikä poliittinen päätöksentekoprosessi paikallisella tasolla ole enää entisen kaltainen ”itsestään selvä” prosessi, vaan asioista on keskusteltava ja väiteltävä aiempaa enemmän. Vaikka suomalaiset virkamiehet mielellään pidättäytyisivät julkisista poliittisista vuorovaikutustilanteista, heidän toimintakulttuurinsa on väistämättä avautumassa entistä julkisemmalle vuorovaikutukselle. Olisi syytä myös keskustella siitä, miten kansalaisosalliset aiempaa vahvemmin haluavat osallistua ”omana itsenään” eivätkä pelkästään osana jotain ryhmää tai kollektiivia. Erään tulkinnan mukaan paikallisissa suunnittelukiistoissa ”ei-edustukselliset” toimijat ovat identifioituneet kansalaisiksi ja kritisoineet tästä positiosta käsin politiikan ja hallinnon auktoriteettirakenteita. Tällöin on kysymys perustavanlaatuisesta kiistasta, joka koskettaa demokratian peruslähtökohtia. Edustuksellinen demokratia on rakentunut kurissapitämisen perustalle, jolla on haluttu kontrolloida ”epärationaalisenä” näyttäytyvää, ei-edustavaa ruohonjuuritason toimintaa.

4. Vuores – kaupunkitila vailla urbaaniutta?

Kun Vuoreksen kehittäminen käynnistyi 1990-luvulla, puhuivat hankkeen edistäjät julkisuudessa mielellään tulevasta kaupunginosasta *ekokaupunkina*. Käsite sai alusta alkaen verraten kriittisen vastaanoton. Erityisen kritiikin kohteena oli nimessä esiintyvä kaupungin ominaisuutta (tai heideggerilaisittain maailmassa olemisen tapaa) kuvaava epiteetti ”eko”. Nyt 2010-luvulla, kun Vuoreksen toteutus on hyvässä vauhdissa, voidaan pikemminkin – ja perustellusti – kysyä, onko Vuores ”kaupunki”, määriteltynä millä hyvänsä etuliitteellä.

Vuores, sellaisena kuin se aloitti taipaleensa suunnittelijoiden piirustuspöydällä, on ehdottomasti aikansa lapsi. Se oli heti alkujaan kiinnostava maankäytön suunnittelun ja hallinnan prosessi – eikä vähintään siksi, että sitä oltiin toteuttamassa kahden kunnan, suuremman Tampereen ja pienemmän Lempäälän yhteisenä hankkeena. Yhdyskuntien kehittämistä koskevia linjauksia tekevän ympäristöministeriön näkökulmasta kyseessä oli kiinnostava pilottiprosessi kahden kunnan yhdessä toteuttamasta ja seututasoisesti merkittävästä strategisen maankäytön prosessista. Hyvän yhdyskuntasuunnittelun tavoiteasetteluun oli tekemässä tuloaan ajatus olemassa olevien yhdyskuntien (kaupunginosatasolta yksittäisiin kortteleihin) tiivistämisestä, mutta aivan erityisesti Vuoreksen kehittämisessä vaikutti aikansa kaupunkisuunnitteluihante, ”tiivis ja matala”.

Kaavallista tiivistämistä, josta puhutaan myös ”ehyttämisenä”, Vuores ei edustanut, ei Tampereen eikä etenkin Lempäälän näkökulmasta. Tampereen puoleinen osa Vuoresta tuli rakentumaan Hervannan, Suomen parhaaksi lähiöksi 2000-luvun alussa valitun kaupunginosan läheisyyteen. Lempäälän puoleinen osa Vuoreksesta taas oli yksinkertaisesti sivussa Lempäälän keskustasta Tampereelle jatkuvasta nauhataajamasta. Sen tiivistäminen on ollut vuosikymmeniä Lempäälän merkittävimpiä yhdyskuntasuunnittelun haasteita. Tämä näkyy myös tällä hetkellä. Etenkin keskusta-alueita tiivistämällä vastataan kuntien väliseen kilpailuun parhaista veronmaksajista, innovatiivisimmista yrityksistä ja toiminnoista, joille hyvä saavutettavuus yhdistettynä elävään kaupunkimaiseen ympäristöön on erityisen merkittävä sijoittumispäätöstä ohjaava tekijä. Näin toimitaan sekä Tampereella että Lempäälässä.

Koko Tampereen *kaupunkiseudun* näkökulmasta Vuoreksen rakentumisesta voidaan puhua kaavallisena tiivistämisenä. Tällöin Vuores tavallaan täyttää aukon Hervannan ja Helsinki-Tampere -moottoritietä ja päärataa mukailevan yhdyskuntarakenteen välissä. Hervannan rooli Vuoreksen rakentumisessa on jokseenkin kaksijakoinen. Se on tavallaan Vuoreksen ”antiteesi”, perinteinen lähiö, joka tosin muistuttaa 20 000 asukkaan kaupunkia, jossa sijaitsee suuri yliopisto, ammattikorkeakoulu ja globaalisti toimivien yritysten strategia yksiköitä. Kaupunkirakenteensa suhteen Hervanta taas on hyvä esimerkki joistakin perinteisen lähiösuunnittelun ongelmista. Osin niistä, osin luonnonesteistä johtuen Vuoreksen toiminnallinen kytkeminen Hervannan palvelu- ja muuhun rakenteeseen on hyvin hankalaa.

Vuoreksen kehittämisen luontevana vaihtoehtona onkin ollut sen kehittäminen eräänlaiseksi rinnakkaiskaupungiksi Hervannalle. Jotta tätä tavoitetta palveleva väestömäärä voitaisiin varmistaa, tarvittaisiin kaupunkimaisia maankäyttöratkaisuja sekä Tampereen että Lempäälän puoleiseen osaan Vuoresta. Jo Vuoreksen toteuttamisen varhaisessa vaiheessa kävi kuitenkin ilmeiseksi, että Lempäälä ei pystyisi pysymään suunnitellussa omien alueidensa toteuttamisaikataulussa. Kunta on yksi nopeimmin kasvavista koko maassa, jolloin kaavoituksen ja maankäyttöratkaisujen suuntaaminen täysin uuteen kasvusuuntaan ei ole ollut helppoa. Kun samalla Tampereen puoleisen Vuoreksen toteutusaikataulu on viivästynyt, ei alueelle ole pystytty synnyttämään kaupunkimaista tiiviyttä tai riittävän suurta erilaisten palvelujen välttämättä edellyttämää kuluttajakuntaa.

Vuores muodostaa kuitenkin kaupunkitilan, vaikkei sitä perinteiseksi kaupunkimaiseksi yhdyskunnaksi olekaan mahdollista määritellä – ei ainakaan siinä mielessä kuin mitä ”tiivin ja matalan” mielikuvalliset kytkennät perinteisiin puutalokaupunkiin aikoinaan antoivat ymmärtää. Ero on pitkälti rakenteellinen. Toisin kuin esimerkiksi Hervanta tai Tampereen keskusta – tai jopa Lempäälään visioitu uusi keskusta – Vuores ei rakennu perinteisen ruutukaavan ”kahlitsemaksi”, vaan noudattaa vapaata maisemallista asettelua ja samalla suunnitteluideologiaa, jota maailmalla tavataan kutsua maisemaurbanismiksi. Siinä missä ruutukaava-Hervanta rakentuu kaupunginosan eri pisteet tehokkaasti yhdistävien väylästöjen verkostoksi, ovat Vuorekselle ominaisia väistämättä pitkät alueen eri osia yhdistävät väylät, joille ei useinkaan ole vaihtoehtoisia kulku-uria.

Kaupunginosan sisäistä saavutettavuutta parantavan ja vaihtoehtoisia reittejä tarjoavan väylästöjen puute jäykistää sen yhdyskuntarakennetta ja tekee alueen toimintojen mukauttamisen esimerkiksi palvelujärjestelmien uudistumisesta aiheutuviin muutoksiin vaikeaksi. Tällainen mukautuminen on kuitenkin kaupunkimaisten yhteisöjen keskeisin piirre. Sen ansiosta kaupungit ovat kukoistaneet tai selviytyneet vaikeuksista vuosisatojen ajan. Maisemaurbanististen luomusten kyvystä kestää ajan haasteet ei vastaavaa kokemusta ole. Ne voivat olla, omilla ansioillaan, kaupunkitiloja, mutta edustavatko ne urbaaniutta?